

Sygn. akt I CSK 607/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 września 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)
SSN Wojciech Katner (sprawozdawca)
SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa R. P.
przeciwko Agencji Nieruchomości Rolnych w W.
o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli i zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 15 września 2016 r.,
skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 11 grudnia 2014 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok oraz wyrok Sądu Okręgowego w R.
z dnia 9 grudnia 2013 r., sygn. akt I C (...) i znosi dotychczasowe
postępowanie przed Sądami obu instancji, począwszy od
rozprawy dnia 4 grudnia 2013 r., przekazując sprawę Sądowi
Okręgowemu w R. do ponownego rozpoznania, wraz z
rozstrzygnięciem o kosztach postępowania kasacyjnego, w tym o
wynagrodzeniu adwokata K. H. z tytułu nieopłaconej pomocy
prawnej udzielonej powodowi z urzędu.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 11 grudnia 2014 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda R. P. od wyroku Sądu Okręgowego w R. z dnia 9 grudnia 2013 r., którym oddalone zostało powództwo przeciwko Agencji Nieruchomości Rolnych w W. o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli i zapłatę.

W sprawie zostało ustalone, że powód wygrał przetargi zorganizowane przez pozwaną na dzierżawę oraz na kupno określonych nieruchomości rolnych położonych w południowo - wschodniej Polsce. Mimo kierowanych do niego wezwań nie stawiał się ani w celu podpisania umów dzierżawy, ani sprzedaży. Występował natomiast z podaniami o rozłożenie na raty cen sprzedaży. W początkowym okresie czynił to zarówno jako osoba fizyczna, jak też jako jednoosobowy zarząd spółki z o.o. „Ś.” z siedzibą w K. W marcu 2002 r. powód wystąpił do Sądu Rejonowego w J. z pozwem przeciwko pozwanej Agencji oraz nie występującemu już później Gospodarstwu Administracyjno - Handlowemu w K. o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli przenoszącego na jego rzecz własność niektórych nieruchomości nabytych we wspomnianych przetargach i wydania mu ich. Wnioskował jednocześnie o unieważnienie umów zawartych w międzyczasie przez pozwaną z osobami trzecimi na sprzedaż spornych nieruchomości. Wyrokiem z dnia 20 września 2002 r. Sąd Rejonowy w J. oddalił powództwo [sprawa I C (...)], przy czym ustalone zostało, że między tą sprawą a obecnie rozpoznawaną nie występuje sytuacja *rei iudicatae*.

Ze względu na niestawienie się powoda w oznaczonym czasie i miejscu w celu zawarcia stosownych umów, pozwana na podstawie ogłoszonych warunków przetargu uznała odstąpienie powoda od zawarcia umowy, a także przepadek na swoją rzecz wpłaconego wadium. Sąd pierwszej instancji przyjął, że pozwana postępowała zasadnie i oddalił powództwo, co spotkało się z aprobatą Sądu drugiej instancji. W szczególności Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska powoda odnośnie do nieważności postępowania, wynikającego ze sposobu jego prowadzenia przez Sąd pierwszej instancji z pominięciem powoda, a z udziałem jego pełnomocnika ustanowionego z urzędu, któremu powód zaraz na początku wypowiedział pełnomocnictwo.

W skardze kasacyjnej powód zarzucił Sądowi Apelacyjnemu naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 378 § 1 i art. 386 § 2 w związku z art. 379 pkt 2 i 5 k.p.c. przez nieuwzględnienie nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji oraz art. 382 w związku z art. 217 § 3 oraz art. 227 k.p.c. przez pominięcie w obu instancjach sądowych istotnych faktów i dowodów, których uwzględnienie miałoby znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku, stwierdzenie nieważności postępowania, uchylenie wyroku Sądu pierwszej instancji, zniesienie postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie po uchyleniu wyroków obu instancji przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania i zasądzenie kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wobec podniesionego zarzutu nieważności postępowania wymaga on rozpoznania w pierwszej kolejności. Zgodnie z art. 379 pkt 2 k.p.c. nieważność postępowania zachodzi, między innymi wtedy gdy pełnomocnik strony nie był należycie umocowany, a według art. 379 pkt 5 k.p.c. również wtedy, jeżeli strona została pozbawiona obrony swych praw.

W sprawie zostało ustalone, że na skutek wniosku powoda z dnia 27 czerwca 2012 r. Sąd Okręgowy w R., postanowieniem z dnia 25 września 2013 r. ustanowił dla niego pełnomocnika z urzędu w osobie radcy prawnego, którym Okręgowa Izba Radców Prawnych w R. wyznaczyła I. M. Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika, że interesy powoda w sprawie były prawidłowo zabezpieczone, dzięki aktywności pełnomocnika wnoszącego stosowne pisma procesowe i uczestniczącego w rozprawie poprzedzającej wydanie wyroku przez Sąd pierwszej instancji, a następnie wnoszącego przygotowaną w imieniu powoda apelację. W uzasadnieniu tym stwierdza się następnie, że na rozprawie apelacyjnej dnia 12 czerwca 2014 r. powód wyraźnie oświadczył, że nie chce być reprezentowany przez radcę prawnego I. M. i z tą chwilą, wraz z przytoczeniem stanowiska orzecznictwa na ten temat, zostało uznane wypowiedzenie pełnomocnictwa przez powoda. W tej sytuacji Sąd Apelacyjny nie przyjął argumentów mających przemawiać za nieważnością postępowania, wynikającą z

art. 379 pkt 5 k.p.c., co zarzucał powód w sporządzonej przez siebie osobiście i wniesionej apelacji, równolegle z apelacją pełnomocnika.

Odnosząc się do tego stwierdzić należy, że ustalenia Sądu drugiej instancji są w kwestii wypowiedzenia pełnomocnictwa przez powoda niekompletne i w rezultacie nieprawidłowe. Powód zaraz po wyznaczeniu mu pełnomocnika z urzędu w osobie pani radcy prawnego I. M. zabiegał o zmianę pełnomocnika na radcę prawnego wyznaczonego przez Okręgową Izbę Radców Prawnych w P., składając zażalenie na postanowienie Sądu pierwszej instancji w tej sprawie, a następnie w piśmie do Sądu Okręgowego z dnia 4 grudnia 2013 r. Czynił to potem i w dalszych pismach z dnia 9 oraz 11 grudnia 2013 r. informował o wypowiedzeniu pełnomocnictwa wyznaczonej radcy prawnej. W kolejnych pismach, w tym w apelacji powoda znajdują się te same twierdzenia, włącznie ze wskazaniem, że w sprawie będzie działać sam i nie chce, aby jego interesy reprezentował ten wyznaczony pełnomocnik z urzędu.

Nie jest więc tak, jak przyjął Sąd w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, że dopiero dnia 12 czerwca 2014 r. złożone zostało przez powoda na rozprawie oświadczenie o wypowiedzeniu pełnomocnictwa pełnomocnikowi z urzędu, gdyż nastąpiło to jeszcze na etapie postępowania przed Sądem pierwszej instancji. Wyznaczony pełnomocnik w osobie radcy prawnego Pani I. M. nie miał więc ani tytułu do zastępowania powoda przed tym Sądem, ani do wniesienia apelacji. Nie mógł też skutecznie reprezentować na rozprawie dnia 9 grudnia 2013 r. nieobecnego powoda, który bezowocnie wnosił o odroczenie rozprawy ze względu na wcześniejsze wezwanie do stawienia się na policji w charakterze świadka w innej sprawie, przez oddalenie wniosku powoda i przeprowadzenie rozprawy z udziałem pełnomocnika, mającego wypowiedziane pełnomocnictwo, a następnie mimo tego wydanie wyroku. Nastąpiło to w sytuacji wyznaczenia terminu rozprawy na 9 grudnia 2013 r. na rozprawie 4 grudnia 2013 r., gdy okoliczności skłaniały do rozważenia zastosowania art. 214 § 1 k.p.c. i odroczenia rozprawy ze względu na znaną sądowi przeszkodę w jej przeprowadzeniu, zwłaszcza kończącej postępowanie w instancji sądowej i wydanie wyroku, takiej której nie można przewyciężyć.

Z dokonanych ustaleń wynika, że strona powodowa ma słuszość zarzucając Sądowi pierwszej i drugiej instancji nieważność postępowania ze względu na naruszenie art. 379 pkt 2 i 5 k.p.c. Podzielić należy utrwalone stanowisko orzecznictwa, że pomimo ustanowienia pełnomocnika procesowego z urzędu i jego wyznaczenia przez odpowiedni organ samorządu adwokackiego lub radcowskiego, podmiot w ten sposób reprezentowany może wypowiedzieć pełnomocnictwo, korzystając z uprawnienia zawartego w art. 94 § 1 w związku z art. 118 § 1 k.p.c., przy czym wypowiedzenie takie odnosi skutek prawny w stosunku do sądu z chwilą zawiadomienia go o tym (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 1976 r., III CRN 64/76, OSNC 1977, nr 1, poz. 14; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2011 r., II CSK 85/11, nie publ.). Z okoliczności wynika, że Sąd Okręgowy był zawiadomiony o stanowisku powoda co do nieakceptowania osoby wyznaczonej jako jego pełnomocnika poprzez zażalenie na postanowienie z dnia 25 września 2013 r., a z pewnością przez pismo powoda z dnia 4 grudnia 2013 r. Skutek prawny, o którym jest mowa w art. 94 § 1 k.p.c. nastąpił więc przed rozprawą, po której został ogłoszony wyrok. Wypowiedzenie pełnomocnictwa winno być znane Sądowi Apelacyjnemu na podstawie wskazanych pism, znajdujących się w aktach, a więc nie dopiero, jak stwierdza w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku - dnia 12 czerwca 2014 r. To wszystko sprawia, że należało uwzględnić zarzut nieważności postępowania podniesiony w skardze kasacyjnej, nie rozpoznając dalszych zarzutów tej skargi.

Z tego względu na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 386 § 2 i art. 398²¹ k.p.c. należało orzec jak w sentencji, rozstrzygając o kosztach postępowania kasacyjnego na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.

R. G.